

ششمین میزگرد مشترک دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی و مؤسسه مطالعات و تحلیل‌های دفاعی هند (IDSA)

ششمین میزگرد مشترک دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی با مؤسسه مطالعات و تحلیل‌های دفاعی هند (IDSA) در روزهای ۲۱ و ۲۲ تیرماه سال جاری در تهران برگزار شد که در آن مسؤولان و محققان دو کشور به ارائه دیدگاه‌ها و تبادل نظر پرداختند. برنامه اجلاس شامل یک جلسه افتتاحیه، چهار جلسه تخصصی و یک جلسه اختتامیه بود. جلسات تخصصی تحت عناوین مسائل بین‌المللی، انرژی و بحران مالی، مسائل منطقه‌ای و روابط دو جانبه سازمان‌دهی شده بودند.

دو کشور را مهم ارزیابی نمود و حرکت جمعی به سوی ایجاد ساختاری فراگیر نظیر اتحادیه آسیایی را از راه‌حل‌های پیشرفت ملل منطقه دانست. ایشان همچنین اختلافات هند و پاکستان و مداخله ابرقدرت‌ها در منطقه را به عنوان موانع همگرایی آسیایی قلمداد نمود و اظهار داشت: جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر ظرفیت‌های ملی و هند با استفاده از جایگاه بین‌المللی و ظرفیت‌های تکنولوژیک، اقتصادی و ژئوپلیتیک خود می‌توانند با نگاهی مستقل و فارغ از رویکردهای قدرت‌های فرامنطقه‌ای نقش راهبردی مؤثری در آن ایفا نمایند.

آقای سانجای سینگ سفیر هند در تهران سخنران بعد از معاون وزیر خارجه بود که ضمن بر شمردن استعداد‌های اقتصادی هند از جمله رشد متوسط اقتصادی

اجلاس با سخنرانی جناب آقای دکتر آهنی، معاون آموزش و پژوهش وزارت امور خارجه، افتتاح شد. ایشان در سخنرانی افتتاحیه نقش مراکز مطالعاتی و کانون‌های فکر را به دلیل فراهم ساختن شرایط و فضای لازم، توجه به ظرفیت‌های بالقوه و ارائه راهکارها و رویکردهای جدید جهت کمک به برنامه ریزی و تنظیم مناسبات در سیاست و روابط خارجی حائز اهمیت دانست و افزود: این مراکز همچنین نقش تأثیرگذاری در ارائه و بهره‌گیری از دیدگاه‌های محققان و اندیشمندان در روند توسعه سیاسی و اقتصادی کشورهای متبوع خود و تبیین تحولات و روندهای منطقه‌ای و بین‌المللی به عهده دارند.

جناب آقای آهنی همچنین توجه بیشتر به اهمیت روابط ایران و هند و لزوم کلان‌نگری در روابط منطقه‌ای

۹ درصدی طی پنج سال گذشته اعلام داشت که کشورش طی ۲۰ سال آینده به سه الی چهار برابر انرژی بیشتر و پنج الی شش برابر ظرفیت تولید برق بیشتر نیاز دارد تا رشد متوسط هشت درصدی را ادامه دهد و از این رو هند در راستای تأمین امنیت انرژی خود به ایران به عنوان منبعی مهم برای تهیه حامل‌های انرژی می‌نگرد. وی اضافه کرد که هند با برخورداری از وسیع‌ترین سطح زیر کشت آبی جهان جایگاه بسیار مهمی در تولیدات کشاورزی داشته و بیشترین تعداد دام، مقام اول تولید شیر، مقام دوم تولید برنج و گندم و مقام سوم تولید غلات جهان را داراست و لذا می‌تواند شریک تجاری مهمی در زمینه محصولات کشاورزی و دامی برای جمهوری اسلامی ایران باشد.

ایشان همچنین به برنامه‌های توسعه انسانی و تکنولوژیک هند و حضور هشت هزار دانشجوی ایرانی شاغل به تحصیل در آن کشور اشاره و اظهار امیدواری کرد که همکاری‌های علمی و فرهنگی دو کشور هر چه بیشتر گسترش یابد. وی تصریح کرد که هند مایل است تعامل خود با ایران در بخش انرژی را تقویت و در پروژه‌های نفت و گاز سهیم باشد.

جلسه اول تخصصی تحت عنوان مسائل بین‌المللی با سخنان آقای دکتر موسوی مدیر کل دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی آغاز شد. ایشان ضمن برشمردن روندهای تغییر و تحول در روابط بین‌الملل از جمله پدیداری قدرت‌های نوظهور به موازات کاهش نفوذ قدرت‌های جهانی در منطقه مشخصاً به چین، هند و ایران به عنوان قدرت‌های جدید آسیا اشاره نمود. ایشان همچنین جهانی شدن، بحران مالی غرب، افزایش تعداد نقاط بحرانی، رقابت‌های جدید ژئواستراتژیک میان کشورها، مباحث مربوط به امنیت انرژی، توسعه نظامی و

افزایش هزینه‌های نظامی کشورها را از دیگر روندهای تحول در دنیای کنونی اعلام نمود. ایشان ابراز امیدواری کرد که ایران و هند ضمن تمرکز بر مسائل آسیایی بتوانند زمینه‌های همکاری جدیدی جهت حفظ منافع مشترک خود در روابط بین‌الملل پیدا کنند.

آقای سی سودا مدیر کل مؤسسه مطالعات و تحلیل‌های دفاعی هند دیگر سخنران جلسه اول تخصصی بود. ایشان اثرات مثبت و منفی جهانی شدن، افزایش وابستگی متقابل، بالارفتن خطر انتشار بحران‌ها، افزایش بازیگران غیردولتی، تغییر ثقل قدرت جهانی از غرب به شرق و چند قطبی شدن قدرت را از مشخصه‌های نظام بین‌الملل کنونی دانست. وی با اشاره به گفتگوهای مفید محققان دو مؤسسه از پژوهشگران ایرانی دعوت نمود تا از مؤسسه IDSA دیدار داشته و زمینه‌های جدید همکاری را فراهم نمایند.

جلسه دوم تخصصی اجلاس تحت عنوان انرژی و بحران مالی با مطلب آقای دکتر اروند گوپتا از IDSA آغاز شد. وی ضمن بررسی روابط اقتصادی و سیاسی دو کشور سناریوهایی را برای آینده پیش بینی و خواستار گفتگوهای دو مؤسسه مطالعاتی جهت بررسی سناریوهای آینده گردید. دکتر گوپتا همچنین آینده انرژی دنیا را در صورت تمام شدن نفت در ۶۰-۵۰ سال آینده مبهم دانست و پیش‌بینی کرد که رقابت‌های بین‌المللی بر سر منابع کاهش یابند. سوخت‌های فسیلی تنش‌های بیشتری را پدید آورده و امنیت انرژی مصرف‌کنندگانی مانند هند به خطر بیفتد.

جلسه سوم اجلاس تحت عنوان مسائل منطقه‌ای با مقدمه سی سودا شروع شد. وی وابستگی متقابل آمریکا و چین را بسیار بالا دانست که از این پدیده موسوم به G2 و

یا chimerica هم یاد می‌شود و در آینده تأثیرات بیشتری در مبادلات جهانی خواهد داشت.

جلسه با سخنان آقای کلانتری رئیس گروه مطالعات آسیا و اقیانوسیه دفتر مطالعات ادامه یافت. ایشان اظهار داشت: چالش امنیتی نقطه تمرکز استراتژی جدید آمریکا در خصوص افغانستان و پاکستان است. آمریکا با توجه به بن بست هشت ساله سیاست‌های خود در افغانستان کوشیده است نگاه واقع بینانه‌ای به معضل افغانستان داشته باشد. حل و فصل بحران امنیتی در افغانستان نیازمند نقش آفرینی ارتش، پلیس و نیروهای امنیتی افغانستان در مقابله با ناامنی‌های روز افزون در این کشور است. ما امیدواریم آمریکا به تعهد خود در استراتژی جدید مبنی بر تکمیل تشکیل ارتش و پلیس این کشور تا سال ۲۰۱۱ پایبند باشد. تا این امر صورت نگیرد امید چندانی به کاهش دامنه ناامنی‌ها در این کشور وجود ندارد. ایشان همچنین انتخابات آتی افغانستان را رویدادی مهم خواند و افزود: انجام انتخابات ریاست جمهوری جمهوری افغانستان در روندی مشروع و مردمی می‌تواند زمینه‌ساز پیشرفت و رفاه این کشور در آینده باشد. وی لزوم برخورد با افراط‌گرایی در افغانستان و پاکستان را مورد تأکید قرار داد و افزود مناسب است در روند برخورد با افراط‌گرایی میان رهبران و عناصر افراطی با کسانی که به دلیل سیاست‌های نیروهای خارجی به طالبان پناه برده‌اند، تمایز قائل شد. وی تأکید کرد ایجاد ارتباط بنیادین میان مشکلات در افغانستان و بحران پاکستان از جمله ویژگی‌های دیگر استراتژی جدید آمریکا در خصوص افغانستان و پاکستان است. وی همچنین با طرح بی‌اعتمادی مورد اشاره در استراتژی فوق از سوی آمریکا نسبت به پاکستان، آن را در تعامل آینده این دو کشور و

ترسیم سیاست خارجی جدید آمریکا در قبال پاکستان تأثیرگذار دانست.

آقای اروند گوپتا به عنوان سخنان بعدی این جلسه به تشریح روندها در افغانستان و پاکستان پرداخت. ولی به ابعاد چند ده هزار نفری نیروهای ایالات متحده و سایر نیروهای عضو ISAF و تلفات نسبتاً بالای ایشان اشاره کرده و اظهار داشت که سیاست AFPAC رئیس جمهور اوپاما بر خروج آبرومندانه از افغانستان استوار است. این سیاست برای اولین بار این نکته را روشن ساخته که تا زمانی که پاکستان بهشت امن طالبان و القاعده باشد مشکل افغانستان پابرجا خواهد بود.

از سوی دیگر اختلاف نظر میان اعضای ناتو مستقر در افغانستان مشکل دیگر غرب محسوب می‌شود. نیروهای ناتو در شرایطی نیستند که جنگ در افغانستان را ببرند یا ببازند. با این حال در افغانستان پیشرفت‌های قابل توجهی به چشم می‌خورد. مدارس باز شده‌اند و دختران به مدارس می‌روند ولی بازسازی نیازمند زمان و سرمایه‌گذاری قابل توجه بوده و این در حالی است که دولت آقای کرزی متهم به بی‌کفایتی و فساد است.

از سوی دیگر تولید و تجارت مواد مخدر به حدی بالاست که هیلاری کلینتون افغانستان را کشور اعتیاد نام گذارده است. ۹۸٪ از تولید ۷۷۰۰ تنی تریاک در سال ۲۰۰۸ در ۷ استان این کشور عرضه شده است. در حالی که زارعین خشخاش ۷۳۰ میلیون دلار از تولید مذکور درآمد داشته‌اند ارزش صادراتی تریاک، مرفین و هروئین تولید مذکور تا ۳/۴ میلیارد دلار تخمین زده می‌شود. جنگ سالاران، قاچاقچیان و شورشیان سالانه ۵۰۰ میلیون دلار از تجارت فوق مالیات دریافت می‌کنند و تا زمانی که طالبان قادر به کسب درآمد از مواد مخدر باشند، جنگ در افغانستان ادامه خواهد یافت. روسیه و چین

سیاست فعالانه‌تری نسبت افغانستان در پیش گرفته‌اند. روسیه به ایالات متحده در ارسال تجهیزات به افغانستان کمک می‌کند و چین معدن مس آیناق را به مبلغ ۹۰۰ میلیون دلار خریداری کرده است. بنابراین اظهارات مقامات افغان، چین در نظر دارد ۵ میلیارد دلار در معدن مذکور که دومین معدن مس دنیا از نظر حجم ذخایر آن است سرمایه‌گذاری کند. پکن و کابل همچنین یک معاهده دولتی و همکاری جامع به امضا رسانده‌اند. همزمان سازمان همکاری‌های شانگهای ضمن جدی گرفتن خطر مواد مخدر تصمیم به فعالیت بیشتر در ارتباط با افغانستان گرفته است.

آقای گوپتا اتخاذ سیاست بی‌طرفی از سوی افغانستان را راهی برای حل و فصل معضلات این کشور دانست که می‌تواند از سوی کارشناسان مورد بررسی قرار گیرد. جامعه جهانی بایستی به این امر و همچنین به بازسازی افغانستان کمک کند. هند به نوبه خود در بازسازی افغانستان شرکت داشته و برنامه‌ای به ارزش ۱/۱ میلیارد دلار را در دست اجرا دارد. جاده ۲۲۰ کیلومتری زرنج-دلارام بخشی از این برنامه است که به ایران متصل می‌شود و راه جایگزین برای اتصال به آسیای مرکزی از طریق ایران را فراهم می‌آورد.

در خصوص پاکستان آقای گوپتا اظهار داشت که این کشور بتدریج در بی‌ثباتی غرق می‌شود. ISI و ارتش پاکستان طالبان را به منظور کسب نفوذ در افغانستان خلق کردند و اکنون خود گرفتار آن شده‌اند. اسلام آباد تحت فشار ایالات متحده، جنگ حاضر در مناطق قبایلی را شروع کرده ولی معلوم نیست که این درگیری چه زمانی خاتمه یابد. طالبان با همکاری فرقه‌گرایان وهابی دست به توسعه نفوذ در سایر مناطق از جمله پنجاب و کراچی زده و در نتیجه تنش‌های فرقه‌ای در آن مناطق نیز افزون

شده است. در این میان اقتصاد پاکستان دچار مشکلات بلندمدت است و خود را با کمک‌های ایالات متحده سر پا نگه‌داشته است. هند می‌تواند به پاکستان در جهت ثبات این کشور کمک کند اما ارتش پاکستان مانع چنین همکاری خواهد شد. لذا توانایی پاکستان برای رویارویی با مشکلاتش محدود خواهد ماند و این کشور به دید سنتی خود که همانا تلقی کردن هند به عنوان دشمن اصلی و نه طالبان، ادامه خواهد داد.

سپس آقای دکتر مرادی رئیس گروه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز مطلب خود را درخصوص ایران و محیط امنیتی در آسیای مرکزی ارائه نمود و اظهار داشت: مهمترین وجه روابط و سیاست امنیتی ایران با دول آسیای مرکزی در آینده نزدیک افزایش همگرایی منطقه‌ای است و درخواست ایران برای عضویت دائم در سازمان همکاری شانگهای در همین راستا بایستی ارزیابی شود. سقوط شوروی و حضور ایالات متحده در آسیای مرکزی پس از ۱۱ سپتامبر دو واقعه مهمی است که دو دهه اخیر امنیت آسیای مرکزی و محیط ژئوپلیتیک آنرا دستخوش تغییر اساسی کرده است. حضور پر رنگ ایالات متحده در افغانستان و استقرار نیروهای آمریکایی در ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان شدیداً به ساختار امنیت منطقه آسیب زده است.

ایشان همچنین افزود: اهمیت ژئواستراتژیک منابع نفت و گاز منطقه باعث جلب توجه قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای شده و اهمیت این ناحیه تا دهه‌ها بعد همچنان افزایش خواهد یافت. در آسیای مرکزی بازیگران زیادی، از دولت‌ها گرفته تا شرکت‌های چندملیتی و سازمان‌های بین‌المللی فعالند که هر یک انگیزه‌های خود را دارند. درحالی که سقوط شوروی به تنهایی عامل مهمی در بی‌ثباتی منطقه است، کشورهای منطقه شدیداً نگران

تهدیدها و چالش‌هایی همچون جنگ در افغانستان، کشورهای ناموفق در اداره امور خود، مواد مخدر، گسترش نارضایتی اجتماعی، منازعات بر سر منابع آب و انرژی و اختلافات قومی و ارضی هستند. لذا همه بازیگران منطقه‌ای بایستی درک مشترکی از تهدیدها و فرصت‌ها داشته باشند. بر این اساس برای کشورهایی همچون ایران و هند بسیار حیاتی است که به دنبال امنیت منطقه‌ای و ثبات باشند.

کشورهای تازه تأسیس پس از فروپاشی شوروی، بخشی از تمدن ایرانی بودند و آسیای مرکزی بازار بزرگی برای کالاها و سرمایه‌های ایران است. برنامه‌ریزی‌های ایران بر سه محور تجارت، حمل و نقل و ترانزیت انرژی متمرکز شده و تهران از طریق ECO که عضو مؤسس آن است، همکاری خود را با منطقه تقویت کرده است.

اولین هدف ایران جلوگیری از انتشار تهدیدهایی همچون طالبان و القاعده به داخل خاکش است و البته حضور نیروهای آمریکایی در منطقه تهدید بزرگی برای امنیت ایران تلقی می‌شود. هدف دیگر ایران تبدیل شدن به گذرگاهی اقتصادی و امن برای انتقال کالاها و انرژی منطقه به جهان خارج است. بدون شک ایران و هند می‌توانند روی هر دو محور با هم همکاری داشته باشند.

سخنران بعدی آقای دکتر ابوطالبی نیز درخصوص تأثیر بحران مالی جهانی بر اقتصادهای آسیایی گفت: به دلیل استراتژی توسعه صادرات در کشورهای منطقه، تأثیرپذیری آنها از بحران جاری بیش از هر عاملی به شدت

بستگی به کاهش تجارت جهانی داشته و دارد. به عبارتی کاهش تقاضا در بازارهای توسعه‌یافته خصوصاً بازار آمریکا و اروپا باعث شده تا تقاضا برای کالاهای آسیایی کاهش یافته و از این طریق نه تنها آثار منفی بر درآمدهای ارزی آسیایی‌ها داشته بلکه موجبات کاهش رشد اقتصادی آنها را فراهم آورده است. البته به‌رغم کاهش رشد اقتصادی، آسیا همچنان به‌عنوان موتور رشد اقتصاد جهانی مطرح بوده و براساس پیش‌بینی‌ها در سال‌های آتی نیز این روند ادامه خواهد یافت. ضروری است که آسیا برای کاهش وابستگی به بازارهای توسعه‌یافته، به تحریک و افزایش تقاضای داخلی در سطوح ملی و منطقه‌ای بپردازد.

آقای سوری، به‌عنوان سخنران بعدی اجلاس پیرامون وضعیت انرژی در جهان و همکاری‌های انرژی بین ایران و هند صحبت کرد. ایشان مشکل منطقه را فقر و بی‌ثباتی دانسته و حل بی‌ثباتی منطقه را در گرو انجام پروژه‌های بزرگ مشترک بین کشورهای منطقه خواند و از نخبگان درخواست کرد که پیرامون پروژه‌های مطرح انتقال انرژی قلم بزنند تا زمینه تصمیم‌گیری نخبگان سیاسی را در مورد این طرح‌ها فراهم نمایند.

جلسه پایانی به روابط دوجانبه جمهوری اسلامی ایران و هند اختصاص داشت که طی آن طرفین راه‌های گسترش روابط فیما بین دو کشور و نیز شیوه‌های غلبه بر مشکلات موجود را مورد بحث و تبادل نظر قرار دادند.

علی اصغر سحرخیز

مرکز مطالعات آسیا و اقیانوسیه